
Kürt Meselesine Liberal Bir Bakış*

Atilla Yayla^o

Hiçbir meseleyi soğukkanlı bir şekilde, kavga gürültü çıkarmadan, yıllanmış ve yanlışlanmış fikirlerimizin ve donmuş bakış açılarının esiri olmadan tartışmıyoruz. Hemen hemen her konuda böyleyiz. Özellikle Kürt meselesinde. Ortalık yine ısınıyor, tozlar havalanıyor, ilişkiler karmaşıklaşıyor. Doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma imkânı azalıyor. Her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gibi bu beni de üzüyor ve düşünmeye sevk ediyor. İfade özgürlüğünün genişlemesini beklerken daralacağının anlaşılması beni biraz telaşlandırıyor da. Bu konudaki görüşlerimi derli toplu kamuya aktarmazsam bir daha -en azından bir süre- bunu yapamayabileceğimden korkuyorum. Bu yüzden, bu yazıda, Türkiye'nin iki kronik probleminden birini -diğeri, din özgürlüğü ve laiklik, başka bir yazının konusu olmalıdır- Kürt meselesini ele alacağım.

Önce, fikrî-felsefî olarak nerede durduğum ve hangi ilkeler çerçevesinde meseleyi ele alacağım hakkında bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum. Bu meseleye bir liberal demokrat olarak yaklaşacağım. İdeolojik tercihim klasik liberalizm, siyasî sistem tercihim liberal demokrasi ve bu tercihlerin felsefî arka planında metodolojik bireycilik, felsefî bireycilik, Avusturya İktisat Okulu, İskoç Aydınlanması, evrimci rasyonalizm, yönetimin rızaya dayanması ilkesi ve gönüllü beraberliği önemseme var. Ben, olduğum-olabildiğim kadarıyla, entellektüel anlamda, bu akımların ve görüşlerin bir bileşimi veya mahsulüyüm. İlerde

* Bu yazı daha önce *Liberal Düşünce*'nin 43. sayısında yayınlanmıştır.

^o Gazi Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Öğretim Üyesi.

görülebileceği üzere, bunun, meselelere bakışında önemli etkileri ve yansımaları var. Meselâ, “Kürt” ve “Türk” kimliklerini, hep öyle yapıldığı için, kollektif üniteleri adlandıran kelimeler olarak kullanacağım, ama, bunu yaparken, hudutları ve özellikleri tam belli iki kesin entiteyi kastetmeyeceğim. Sadece, meramımı anlatma kolaylığı sağladığı için bu yola başvuracağım. Yazıda hakları ve pozisyonları da kollektif entitelere atfetmekle beraber, esas itibarıyla, bunları birey hakları ve bireylerin görüşleri olarak gördüğümü belirtmeliyim.

Bu yazıda, eleştirel olmak, her kesim ve her görüşü serbestçe eleştirmek-eleştirebilmek için bir imprimatur –eleştiriyi kolaylaştırmak ve meşrulaştırmak için önce övgü düzme-yapmaya da çalışmayacağım. Gördüğümü ve düşündüğümü, her ne iseler, birilerini kızdırma, üzme ve hatta bir ölçüde yanlış anlaşılma riskini üstlenme pahasına da olsa, ifade edeceğim. Dolayısıyla, bu meselenin iki ana tarafı varsa, her bir tarafın haklı veya haksız olduğu noktaları ele almaktan, tahlil etmekten kaçınmayacağım. Karnımdan konuşmayacağım, açık ve anlaşılır olmaya çalışacağım. Maksadım zihin jimnastiği, entelektüel gevezelik yapmak değil, bir kısmı başkaları tarafından da çeşitli vesilelerle değişik şekillerde ifade edilen görüş ve yaklaşımların bir tablosunu sunmak ve problemi ve muhtemelen çözüm yollarını ve bunların her birinin güçlü ve zayıf yanlarını ortaya koymak. İnanıyorum ki, her problem gibi bu problem de ancak bu vasıflara sahip tahlillerin ve iyi işlenmiş fikirlere dayanan etkileşimlerin artmasıyla çözüme kavuşabilir.

Vahim bir problem

En başta tekrar ve bütün çıplaklığıyla belirtilmesi gereken, Türkiye’nin çok ama çok ciddî bir problemle karşı karşıya olduğudur. Bu probleme, herkesi tatmin edecek, mutlu edecek bir isim vermek zordur, ama, isimlendirmek belki de sanıldığı kadar önem taşımamaktadır. Ne bütün Türkler ne de bütün Kürtler problemin doğrudan doğruya bir parçasıdır, ama problemin iki kesim arasındaki bir problem olduğu veya öyle görüldüğü doğrudur. Bundan dolayı, problemin Kürt problemi olarak adlandırılması ne haksız, ne yanlış ne de muhakememizi sakatlayıcı olacaktır. Kısaca, Türkiye’nin bir Kürt problemi vardır.

Vurgulanması gereken ikinci nokta, bu problemin çok boyutlu olduğudur. Çoğu kimse, kendi meşrebine, çizgisine ve birikimine göre, problemi tek boyutlu bir probleme indirgemekte veya problemin tek bir yönünü öne çıkarmaktadır. Bu yüzden, problemi, bir asayiş, terör, kimlik, özgürlük, demokrasi, yabancı müdahale problemi olarak görenler vardır. Muhtemeldir ki, bu söylenenlerin hepsi bir ölçüde doğrudur, ama hiçbiri tek başına problemi tam olarak kuşatıcı değildir. Problem çok yönlü bir problemdir, bir kişi veya kesimin onun yalnızca bir yüzünü görmesi diğer yönlerinin namevcut veya önemsiz olduğunu göstermez.

Üçüncü nokta, bu problemi çözmemenin de bir maliyetinin olduğudur. Bir problemin çözümünün maliyetsiz olması, eşyanın tabiatına aykırıdır. İktisadî te-

rimlerle söylersek, her problemin (kıtılığın) giderilmesi, hem bir şeylerin (tüketim veya yatırım malı) hem de zamanın kullanılması anlamında bir maliyet bindirir. Bu problemin müstakbel çözümü de öyle yapacaktır. Ancak, problemi çözmenin de bir maliyeti vardır. Pür rasyonel iktisadî yaklaşım açısından bakarsak, mümkün çözümlerin en düşük maliyetlisinin maliyeti çözüm olmamasının maliyetini aşyorsa, sorunun çözülmemesi daha iyidir. Şüphesiz, bu çok kaba bir değerlendirmedir. Kürt problemine sadece bu açıdan bakamayız. Benim iktisadî terminolojiyi kullanma sebebim, sadece, çözümsüzlüğün sürmesini istemek değil, çözüm gibi çözümsüzlüğün de bir maliyetinin olduğunu vurgulamaktır. Başka bir deyişle, çözümün bir maliyeti olacağını düşünülere, çözümsüzlüğün de, bir maliyetinin olduğunu hatırlatmaktır.

Dördüncü nokta, bu problemin sağlıklı ve kalıcı çözümünün, eninde sonunda, mutlaka ve mutlaka, ahlâk ve siyaset felsefesinde yattığıdır. Toplum ahlâkî, felsefî ve siyasî olarak makul bir konsensusa ulaşamazsa bu problem asla çözülemez. Güç dengesi, silah, şiddet vs. probleme çözüm arayışında zaman zaman öndeymiş gibi görünebilir, ama bu asla bizi yanıltmamalıdır. Fikirler her zaman silahlardan güçlüdür. Zamanı gelmiş bir fikirden daha güçlü bir şey yoktur. Tetikleri ateşleten veya durduran, fikirlerdir. Dolayısıyla, Kürt problemi önce ahlâk ve siyaset felsefesi alanında tartışılmalı, buralarda çözümün alt yapısı hazırlanmalı ve sonra diğer alanlara doğru yürünmelidir.

Alternatif Çözüm Önerileri

Yıllardır bu konuda söylenenleri, yazılıp çizilenleri etraflıca değerlendirirsek, Kürt problemine yönelik çözüm önerilerinin şu şekilde sıralanabileceğini görürüz.

I. Kürtlerin Genişçe Bir Bölümünün Askerî ve Toplumsal Şiddetle Yok Edilmesi veya Sürülmesi

Birinci alternatif, Türkiye'ye ve Silahlı Kuvvetler'e hükmedenlerin genişçe bir etnik temizlik harekâtının doğru ve gerekli olduğuna karar vermesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî silahlı güçlerini buna sevketmesidir. Böyle bir kampanya muhtemeldir ki toplumda da keskin bir kırılmaya yol açacak ve Kürtlere karşı yoğun bir toplumsal şiddet kullanılacaktır. Bunun nihai noktası hayatta kalan bütün Kürtlerin veya Güneydoğu'daki Kürtlerin yurtdışına sürülmesidir.

II. Mevcut Durumun Devamı

İkinci alternatif problemin, gündemden kalkması ve etkilerinin sifira yaklaşması anlamında bir çözüme kavuşmadan, mevcut şekliyle yaşamasıdır. Başka bir deyişle, mevcut durumun çözüm addedilmesi ve sürdürülmesidir.

III. Üniter Devlet İçinde Kürtçe'nin Statüsünü Yükseltme

Üçüncü alternatif, Türkiye'nin üniter sisteminde hiçbir esaslı değişikliğe git-

meden, Kürtçe'ye, en azından Güneydoğu'da, bir eğitim ve yayın dili statüsü verilmesidir.

IV. Özerk Bölge Üniter Sistem

Dördüncü alternatif, üniter sistemi bozmadan, Güneydoğuya kültürel ve idarî özerklikten bölgesel ikinci resmî dile kadar bir çok hususu kapsayan bir statü vermektir. Mahallî idarelerin yetkilerinin artırılması ve bölge halkının ağırlıklı olarak Ankara'dan değil bölgeden yönetilmesi, Kürtçe'de mahallî yayın ve eğitim dili yapılması da bu alternatifin kapsamındadır.

V. Çift Resmî Dilli Üniter Sistem

Beşinci alternatif Kürtçe'nin hem resmî dil ilan edilmesi ve hem de eğitim ve yayın dili statüsüne sahip kılınmasıdır. Böylece hem üniter sistem korunacak hem de Kürtlerin eşitlik talebi önemli ölçüde karşılanacaktır.

VI. Federal Sistem

Altıncı alternatif, Güneydoğu'da bir Kürt federe devletinin kurulması, ülkenin geri kalan kısmının da bir Türk federe devlet olması ve iki federe devletin bir federal yapıda birleşmesidir. Güneydoğu'daki federe devlette resmî dil Kürtçe olmalı ve Kürtçe eğitim ve yayın da haliyle serbest bırakılmalıdır. Bu alternatifi savunanlara göre, yeni devletin adı Türkiye Cumhuriyeti olarak da kalabilir, yeni bir isim de bulunabilir. Ortak bir bayrak ve ortak bir millî marş bulunabilir. Veya, ortak bayrak ve millî marş ilaveten, federe bayrak ve marşlar da olabilir.

VII. Türkiye'nin ikiye ayrılması ve Türkiye'den bir bağımsız bir Kürt Devletinin çıkması

Yedinci alternatife göre, ülke bir bütün hâlinde varlığını sürdürme şansını kaybetmiştir. Bu yüzden ikiye ayrılmalıdır. Kürtler self-determinasyon hakkını kullanarak kendi bağımsız devletlerini kurmalı ve herkes kendi yoluna gitmelidir.

Alternatiflerin Değerlendirilmesi

Bu çözüm alternatiflerinin böyle açık ve net biçimde ifade edilmesinin bir çok kişi için fevkalâde rahatsız edici olduğunu biliyorum. Ancak, irrasyonel tavırları bir yana bırakmalı ve her ihtimali özgürce konuşup tartışabilmeliyiz. Bu alternatiflerin bazılarının ifade özgürlüğü çerçevesinde alenî olarak dile getirilmesine izin verilmemesi, onların düşünülmediğini, kulaktan kulağa nakledilmediğini ve kimilerince benimsenip savunulmadığını göstermez. Burada J. S. Mill'in argümanlarını kullanarak ifade özgürlüğünün genişletilmesinin bu problemin çözümü açısından ne denli önemli ve yararlı olduğunu gösterebiliriz. Sıraladığım alternatifler arasında en radikal olanını, bağımsız bir Kürt devleti kurulması fikrini ele alalım. Bağımsız bir Kürt devleti fikrini serbestçe dile getirememeye sebep

olan yasaklar, bu fikrin doğmasını engelleyemez, ama belki teşvik eder. Nitekim, filî durum budur. Bu fikir hukukî engellerle serbestçe ifade edilemez, savunamaz fikirler arasına sokulmuştur ama yasak bazılarının onu akıl etmesini ve savunmaya başlamasını engellememiştir. Zira, fikirler yasaklarla önlenemez, aksine, yasaklanmaları fikirleri çekici kılar. Yasağın asıl sonucu, bu fikrin bir kesin inanç hâline gelmesi, tartışılmaz doğru olarak benimsenmesi olacaktır. Oysa, ifade özgürlüğü yeterince geniş olsa ve serbest bir tartışma ortamı tesis edilse, bu fikir karşı fikirlerle karşılaşır, çarpışır, böylece doğru ve yanlış yerleri ortaya çıkar. Kısaca, hayat tecrübesinin artmasının dar görüşlülüğü törpülemesi gibi, ifade özgürlüğü de sivri fikirleri törpüler.

Bu çerçevede, fikri olanlar, bu konularda söyleyecek görüşü bulunanlar, yukarıda sıralanan yedi alternatifini tartışmalı ve istediklerini savunmalıdır. Veya, yeni alternatifler geliştirmelidir. Bu, problemin çözülmesinde çok fayda sağlayacaktır.

Şimdi alternatiflerin her birini tek tek değerlendirebiliriz:

Birinci alternatif, yani etnik temizlik yapma ve Kürtleri Türkiye dışına sürme, tam bir çılgınlıktır. Ne ahlâkî bakımdan haklılaştırılabilme ne de fiilen gerçekleştirilebilme kapasitesine ve kabiliyetine sahiptir. Buna teşebbüs sadece bir suç değildir, aynı zamanda, Türkiye'yi cehenneme çevirecek bir deliliktir. Öyle bir şeyi yapmaya teşebbüs edilse bile, dünya buna izin vermeyecektir. Böyle bir durumda BM Güvenlik Konseyi Türkiye'ye el koyacak ve belki de NATO ülkeye karşı operasyonlar düzenleyecektir.

İkinci alternatif, mevcut siyasî yapılanmada hiçbir değişikliğe gitmemeyi gerektirir. Veya, bir başka versiyonunda, özgürlük alanını daraltarak, hukukun hâkimiyetini ve birey haklarını genel olarak veya, en azından, bölge halkı için geriletirerek, PKK'nın ve mevcut veya muhayyel tabanının üzerine büyük bir şiddetle gitme ihtiyacı yaratır. Böylece, PKK'nın bitirilmesi ve dayandığı tabanın tasfiyesi veya etkisiz hâle getirilmesi hedeflenir, umulur. Gelişmeleri yanlış okumuyorsam, şimdilerdeki gidiş bu istikamettedir.

Bu alternatifini tercih etmenin haklı ve meşru gerekçeleri bulunabilir. PKK, en nihayetinde, bir terör örgütüdür ve PKK şiddeti gayri meşru bir şiddettir. Bundan dolayı, Türkiye Cumhuriyeti PKK'ya karşı şiddet kullanma hakkına sahiptir. Ancak, bu gerçek, manzaranın bütünü ve her yönünü görmemizi engellememelidir. Kürt meselesi PKK probleminden ibaret değildir. PKK kendisini bir terör örgütü olarak değil bir bağımsızlık savaşı örgütü olarak görmektedir. Bölgede ne kadar geniş olduğunun tespiti zor ama hayli geniş olduğu söylenebilecek bir kitle de bunun böyle olduğuna inanmaktadır. Bu kitle, PKK'nın eleman ve maddi-manevî destek kaynağıdır. Bu kitle, PKK şiddetinin gayri meşru olduğuna ikna edilmedikçe, PKK'yı desteklemeye devam etmek isteyecektir. Bunu polisiye tedbirlerle ve hak ve özgürlükleri budayarak sağlamak, bazılarının sandığının tersine, çok zordur. Mesele o kadar karmaşıktır ki, PKK'nın toplumsal

tabanını daraltma adına yapılacak şeyler tam aksi istikamette etkide bulunabilir. Yani, PKK'nın destek tabanını genişletip radikalleştirebilir. Bu olursa, problem, vites ve boyut değiştirirse bile, varlığını sürdürür ve Türkiye'ye zarar vermeye devam eder.

Esasen, bu yol daha önce de denenmiş ve istenen sonucu vermemiştir. Bu sefer vermesi ihtimali de azdır. Bu yol, problemi ya ağırlaştırır, ya mevcut boyutlarında muhafaza eder, ya da, en iyi ihtimalle, dondurur. Bana öyle görünüyor ki, Türkiye'nin carî rejiminin, statükonun hiçbir bakımdan hatalı, problemlili olmadığını söylemek ve Kürt probleminin faturasının en küçük bir parçasını bile statükoya çıkarmamak ne doğru, ne gerçekçi, ne de yararlıdır. Öyle yapılması statükonun hızla ve radikal şekilde değiştirilmesi anlamına gelmeseyse bile, statüko sorgulanmalıdır. Kısaca, ikinci alternatifin çözüm olma ihtimali hayli zayıf görünmektedir.

Üçüncü alternatif, Türkiye'nin statükosunda değişiklik yapmaya başlanacak yerdir. Ancak, bu değişiklik esas itibariyle üniter devlette ve mevcut siyasî sistemde radikal bir değişiklik meydana getirmeyecektir. Sistem olduğu gibi muhafaza edilecek, sadece Kürtçe eğitim ve yayında kullanılabilir olacaktır. Yeterli müracaatın olması hâlinde Kürtçe seçmeli dil olarak okutulacaktır. Yayın ise, ya TRT'nin kanalları üzerinden yürütülür veya tamamen toplumsal hayatın akışına bırakılacaktır.

Bu alternatife Türk tarafı Kürtlere ve Kürtçe'ye bugünkü dışında bir statünün verilemeyeceğini, bu adım bir atılırsa son adımın parçalanma olacağını söyleyerek karşı çıkabilir. Kürt tarafı ise, bu alternatifin eşit vatandaşlığa ulaşmada yeterince ileri bir adım teşkil etmediğini söyleyebilir.

Dördüncü alternatif, üniter sistemi bozmadan Kürt nüfusun yoğun olduğu yerlerde kültürel bakımdan özerk bölgeler ilân etmeye ve mahallî idarelerin yetkilerini arttırarak belde-bölge halkının kendi kendisini idare etmesine izin vermeye dayanmaktadır. Özerklik yekpare bir bölgeye de, ayrı ayrı parçalara da verilebilir. Özerkliğin bir anlamı, ilk olarak, Kürtçe'nin -ve belki başka dil ve lehçelerin- eğitimde mecburî veya seçmeli dil olarak okutulması ve istenilen her dilin yayında kullanılabilmesidir. Mahallî idarelerin yetkilerinin genişletilmesiyle kültürel özerklik iç içe geçebilir. Tek resmî dil Türkçe olmaya devam eder, ama bölgede anadili Türkçe olmayan insanların hayatlarının kolaylaştırılması ve taleplerinin karşılanması için gerekli düzenlemeler yapılır.

Bu yolun izlenmesi hem Türk hem Kürt kesiminden gelecek itirazlarla karşılaşabilir. Türk tarafı, statükonun böylece bozulmasına, üniter devlet sistemi muhafaza edilse bile, razı gelmeyebilir. Buna silahla direnmeyi göze alabilir. Ayrıca, Kürtlere bu haklar verilirse daha fazla hak isteyeceklerini ve aynı hakları başkalarının da isteyeceğini iddia edebilir. Diyebilir ki, bu orada kalmaz, bölünmeye kadar gider. Kürt tarafı ise, özerk bölgelerin ve kuvvetlendirilmiş mahallî idarelerin taleplerini tatmin etmeye yetmeyeceğini söyleyebilir. Birinci sınıf, eşit

vatandaş olmak için daha fazlasına hakkı ve ihtiyacı olduğunu; bu düzenlemelerin onu bir çeşit azınlık statüsüne ittiğini, oysa kendisinin istediğinin tam bir eşitlik olduğunu tekrarlayabilir.

Dördüncü alternatifin, Kürt ve Türk kesimlerinin itirazları yanında, başka zorluklarla karşılaşması da söz konusu olabilir. Özerk bölgenin veya bölgelerin statüsü, bu bölgelerdeki diğer grupların durumu, yerleşik siyasî ve idarî pratiklerin ve egemen zihniyetin değiştirilmesinin güçlüğü bunlar arasındadır.

Beşinci alternatif, üniter devleti muhafaza ederek IV. alternatifin esas aldığı Kürt-Türk eşitliğini daha ileriye taşır. Kürtçe resmî dil ilân edilir. Türkiye iki resmî dilli bir üniter devlet olur. Bütün resmî yazışma ve işlemler, iki dilde yapılır. Kürtçe aynen Türkçe gibi eğitim ve yayın dili statüsüne kavuşur. Ana okulundan üniversiteye kadar, vatandaşların taleplerine göre, Türkçe ve Kürtçe eğitim yapılır. Bunlardan birinin eğitim dili olduğu yerde diğeri mecburî veya seçmeli ikinci dil olabilir.

Bu alternatifte Kürtçe yayın dili olarak da engelsiz kullanılır. Kamu radyo ve televizyonları olacaksa, Kürtçe dili de Türkçe gibi yayında kullanılır. Olmayacaksa, yayın dili ve biçimi toplumsal hayatın akışına bırakılır. Bu yol, mevcut siyasî yapılanmada radikal bir değişikliğe yol açmaz. Üniter devlet muhafaza edilir. Sosyal ve ekonomik hayattaki ayrımsızlık siyasî platforma taşınır.

Bu alternatif de, hem gerçekleştirilmesinde zorluklarla hem de her iki taraftan gelecek itirazlarla karşılaşacaktır. Bir önceki alternatife itiraz eden Türk kesimi, hemen hemen aynı argümanlarla, buna da karşı çıkacaktır. Statükoyu bozdurmak istemeyecek, Kürtçeye resmî dil statüsü verilmesinin Kürtlere pozitif ayrımcılık yapılması anlamına geleceğini söyleyecektir. Bu yola bir defa girildi miydi, son durağın parçalanma olacağını belirtecektir. Kürt kesimi ise, bu alternatifin kendisini Türklerle eşit vatandaşlık statüsüne taşımaya yetmediğine vurgu yapacaktır. Bu modelin, Anayasa'da Kürtlerin kurucu unsur olduğunun vurgulanması suretiyle, takviye edilmesini talep edecektir. Ayrıca, ülkenin ismiyle ve bayrak ve marş gibi sembollerle ilgili talepleri de olabilecektir.

Altıncı yol bir federal sistemin kurulmasıdır. Kürtlerin yoğunlukta olduğu yerlerde (Güneydoğu'da) bir Kürt, diğer yerlerde ise bir Türk federe devleti kurulacak, ikisi bir federal çatı altında birleşecektir. Federe devletler iç işlerinde serbest olacak, federal devlet ise milli savunma ve dış politikayı kontrolünde tutacaktır. Kürt federe devletinde Kürtçe, Türk bölümünde ise Türkçe, esas dil/resmî dil, eğitim ve yayın dili olacaktır. Veya, her federe devlet iki dilli olacaktır.

Bu alternatif ilk etapta göze batmayan birçok zorlukla karşılaşılacaktır. Bir defa, federasyon, etnik temelli bir federasyon olacağı için, sıkıntılar yaratacaktır. Bölgelerde etnik arındırmaya yol açacaktır. Gönüllü veya zorunlu bir karşılıklı göç yaşanacak, bu süreç, muhtemelen, şiddete de sahne olacaktır. Federal sistemin kurulması kadar işletilmesi de zor olacaktır. Ne Türklerin ne de Kürtlerin siyasî kültürleri bir federasyonu ayakta tutmaya yetecek kadar gelişmiş ve incelmıştır.

Federalizm gelişkin ve işlek bir demokratik siyasî kültür gerektirir. Bu, derin demokrasi bilgisi, anayasa hukuku bilgisi, müzakere kültürü, anlaşma iradesi vs. demektir. Bütün işaretler bunlara dayanan bir siyasî kültürün Türkiye’de bir federal sistemi yaşatmaya yetecek kadar ileri olmadığını göstermektedir.

Ayrıca, federal sistem alternatifine de, her iki kesimden karşı çıkanlar olacaktır. Bunlar, çeşitli formlarıyla ve muhtemelen en katı biçimiyle üniter devleti savunan Türkler ve tam bağımsızlık isteyen Kürtler olacaktır. Tarafların argümanları diğer şıklar için ortaya konan argümanlarla aynı veya onlara çok yakın olacaktır.

Yedinci alternatif, Türkiye’nin parçalanması ve bu topraklarda, biri bağımsız Türk, diğeri bağımsız Kürt devleti olmak üzere iki devlet doğmasıdır. Bunun olması, bazı Kürtlerin zannettiğinin tersine, çok güçtür. İki toplum öylesine iç içe geçmiştir ki, tam olarak birbirinden ayrılmasını hayal etmek dahi zordur. Bu alternatif gerçekleşse bile, her iki bağımsız devlet kendi içlerinde aynı problemi yaşamaya devam edecektir.

Bu şık hasbelkader gerçekleşirse, muhayyel devletlerin demokratik mi anti-demokratik mi olacağını çeşitli faktörler belirleyecektir. Türk tarafında, bir travma yaşandığı için, demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlanması ve kimi kesim ve kişilerin ihanetle suçlanarak cezalandırılmak ve tasfiye edilmek istenmesi kuvvetli bir ihtimaldir. Muhayyel Kürt devleti de, PKK sosyalist çağdan kalma bir örgüt olduğu için, muhtemelen baskıcı, otoriteren bir devlet olacaktır.

Parçalanmanın veya ayrılmanın Çekoslovakya örneğindeki gibi barışçıl yöntemlerle gerçekleştirilmesi gayet zayıf bir ihtimaldir. Bölünme ancak bir kan banyosuyla gerçekleşebilir. Peşinden şiddete ve yağmaya dayalı bir etnik arındırma gelir. Tahmin bile edilmesi zor boyutlara ulaşabilecek olaylarla iki kesim asla bir araya gelemeyecekleri bir düşmanlığa itilebilir.

Ana hatlarıyla özetlediğim bu yedi alternatifin hangisinin kimlere cazip gelebileceği ve bir alternatifi seçenin diğeri karşısında nasıl bir tavır takınabileceği ilginç bir araştırma konusudur. Hiç tahmin etmediğimiz, çok ilginç bileşimler de ortaya çıkabilir. Meselâ, I’i savunanlar, bazı şartlar altında, VII’yi de, en iyi ikinci olarak, savunabilirler. III’ü savunanlar IV ve V’e sempati, VI ve VII’ye antipati duyabilirler. Bazıları bu çözüm yelpazesinde hiçbir alternatifi mantıklı ve makul bulmayabilirler. Keza, bazı şıklar üzerinde hem Türkler hem Kürtler müttefik olabileceği gibi, Türkler ve Kürtler kendi aralarında büyük bir tercih farklılığı da gösterebilirler.

Liberal Siyaset Felsefesi Açısından Doğrular ve Yanlışlar

Kürt meselesini daha sağlıklı bir tahlile tabi tutabilmek için doğru olduğuna yaygın biçimde inanılan bazı argümanları irdelemekte yarar var. Bu çerçevede altını çizmek istediğim ilk nokta, kimi Kürtlerin iddiasının tersine, PKK şiddetinin gayri meşru olmasıdır. PKK kendisini nasıl takdim ederse etsin, kullandığı şiddet gayri meşrudur. Bunun iki ana sebebi vardır: Birincisi, Kürt halkını fizikî olarak

elimine etmeye, ortadan kaldırmaya yönelik bir fiilî saldırının olmamasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin izlediği politikaların, benim de başkalarının da eleştirdiği kimi yanlışlıkları olduğu doğru olmakla beraber, Türkiye'de Kürtleri fiziken yok etme yolunda bir resmî politikanın ve uygulamanın olduğu söylenemez. Sosyal hayatta tek meşru şiddet, nefsi müdafaa için kullanılan şiddettir. Biri sizi hayattan silmeye yönelik bir saldırı gerçekleştiriyorsa, elbette hayatınızı-varlığınızı korumak için mukabelede bulunabilirsiniz. Buna hakkınız vardır. PKK şiddetinin bu şartı karşıladığı söylenemez. Kürtlere böyle bir saldırı yoktur, bu yüzden, PKK şiddeti ahlâk dışıdır, gayri meşrudur.

Bu yoruma, Kürtlerin, kültürel engellerle sarılmak suretiyle yok etme amaçlı bir dolaylı saldırıya maruz bırakıldığı söylenerek itiraz edilebilir. Ancak, bu zorlama bir yorum olur. Fiilî durum da bu itirazı yalanlar, zira, 1950'den bu yana, Türkiye'de, Kürt nüfusunun hem sayısı hem ağırlığı artmıştır. Bunu söylerken, Türkiye Cumhuriyeti devletinin Kürtlere yönelik hiçbir hata yapmadığını, köylerin boşaltılmadığını, faili meçhullerin olmadığını söylemiyor, bunları inkâr etmiyorum. Sadece, PKK şiddetinin bir nefsi müdafaa şiddeti olmadığını vurgulamaya çalışıyorum. Şunu da ayrıca hesaba katmalıyız. Varlığını sürdürme hakkı, fizikî varlığı yok etme amaçlı saldırıların namevcudiyeti yanında, seyahat etme, yerleşme, mülkiyet edinme, iş kurma özgürlüklerini de gerektirir. Kürtlerin durumunun, bereket versin, bu haklar bakımından hayli iyi olduğu kanaatindeyim.

PKK şiddetinin gayri meşru olmasının ikinci sebebi, Türkiye'nin, ideal ölçüler içinde olmasa da, demokratik hak ve özgürlüklerin birçoğunu yaşatması ve bunların vatandaşlara, bu arada Kürtlere, kendini ifade etme ve varlığını koruyup geliştirme imkânı vermesidir. Kürtler yazarak, çizerek, konuşarak, barışçıl eylemler yaparak itiraz ve şikayetlerini yükseltebilir, seslerini duyurabilir, hak ve özgürlüklerinin müdafaasını yapabilir. Evet, burada da problemler vardır, ama genel vaziyet anti-demokratik rejimlerde olabileceğinden çok daha iyidir. Bu sebeple de PKK şiddeti gayri meşrudur.

Kürtler arasında klasik self-determinasyon ilkesi de sık sık dile getirilmektedir. Bu argümana göre, her halkın kendi kaderini tayin etme, dolayısıyla bir devlet kurma hakkı vardır. Kürtler de bir halktır, o hâlde Kürtler de bağımsız bir devlet kurma hakkına sahiptir. Bu basit self-determinasyon hakkı argümanı Kürtler arasında, sosyalizmle elbirliği içinde, müthiş devletçi, devleti kutsayan ve neredeyse ona tapan bir kültür yaratmıştır. Devletçilik bakımından Kürtlerin Türklerden daha önde koştüğünü söylemek abartma olmayacaktır. Ancak, çok güçlü sanılan bu self-determinasyon argümanının geçerli olması hem felsefî olarak hem de fiiliyatta büyük engellerin aşılmasını gerektirmektedir. Bu engeller halkın tanımından, halk olduğu kabul edilen kitlelerdeki iç farklılıklara, halkın boyutlarına doğru uzatılmaktadır. Hatta, bazı durumlarda, bireysel self-determinasyona, yani bireyin toplumdaki ayrılma hakkına ve ikisi arasındaki çatışmanın self-determinasyonu geçersizleştirmesine kadar götürülmektedir. Self-determinasyonun uygulanabilmesi için halkın tanımlanmasına ve teşhisine, sınırlarının-

boyutlarının net biçimde belirlenmesine ilaveten, hatırlanan bir gayri meşru işgale ve siyasî sistemin temel hak ve özgürlüklere set vuran baskıcı anti-demokratik bir sistem olmasına da ihtiyaç vardır. Kürt meselesinde haksız işgal yoktur ve dolayısıyla ikinci şart da karşılanmamaktadır. Türkiye'nin siyasî sistemi ne kadar demokratikleşirse Kürtlerin self-determinasyon talebinin meşruiyeti de o ölçüde zayıflayacaktır. Dünyanın etnik-demografik haritasına bakıldığında da, self-determinasyon hakkının klasik anlamda kullanılmadığı görülmektedir. Her halkın devlet kurma hakkı fiilen kullanılsaydı, dünyada yüzlerce değil binlerce devlet olurdu. Doğrusu, ben, dünyada daha küçük daha çok devletin bulunmasının özgürlük için az sayıda büyük devlet olmasından daha iyi olduğuna kaniyim ama, bu, yine de, dünyada her halkın devletinin bulunmasının doğru, gerekli ve mümkün olduğunu göstermez.

Türk tarafının çok tekrarlanan kimi argümanlarının da irdelenmesi gerekir. Bu çerçevede, en başta, üniter devlet fikri ele alınmalıdır. Üniter devlet ne insanî gelişmenin en son ve en ileri safhasıdır, ne de Tanrı yapımıdır ve eleştirilemezlik ve değiştirilemezlik niteliğine sahiptir. Aslında, 20. yüzyıldaki bir çok kötülüğün, özellikle, tek tipleştirici üniter devletlerin icraatlarının sonuçlarından olduğunu söyleyebiliriz. Böyle bakıldığında, Türkiye'nin üniter devleti de hatadan arî bir model olarak sunulup eleştiriden masun tutulamaz. Üniter devlet değilse bile üniter devletin Türk tipi tatbikatı birçok sorun yaratmış ve bu arada, herhâlde, Kürt sorununun bugünkü hâle gelmesine hatırı sayılır bir katkı yapmıştır. Türkiye'nin bu kronik probleminin çözümü entellektüel açıdan üniter devletin sorgulanmasını gerektiriyorsa bunu yapmaktan korkmamalıyız. Ayrıca, üniter devlet tatbikatının Kürt problemiyle hiç ilgisi olmadığını söylemek gerçeklerle ve mantıkla bağdaşmamaktadır. Üniter devletle Kürt problemi aynı anda mevcut olduğuna göre, bunlar arasında bir nedensellik ilişkisinin olması ihtimali mevcuttur. Bu ihtimal önyargısız olarak araştırılmalıdır.

Türk tarafında bağımsızlığın gittikçe daha çok ve daha kuvvetli vurgulanması Kürtler üzerinde meselesinde kimilerinin sandıklarının tam tersi bir etki yaratabilir. Bu söylemin abartılması, bağımsızlığı en yüce ve tek değer hâline getirmekle kalmayıp onun adına başka her değer için çığnemesinin talep edilmesi veya hak ve özgürlük ihlallerinin onanması devletçi zihniyetin Türk tarafındaki yansımasıdır. Ne var ki, bu talep, devletçi Kürt tarafında da aynen yansımakta ve bağımsızlık taraftarı Kürtlerin self-determinasyon hakkına sahip oldukları yolundaki algılamalarını ve kanaatlerini kuvvetlendirmektedir. Türkler, gerekli gereksiz, abartılı bir bağımsızlık vurgusu yaptıkça, Kürtler bunu bağımsızlık aşkıyla yanıp tutuşma ateşinde kömür olarak kullanmaktadır.

Oysa, demokratik bir siyasî sistemde asıl vurgulanması gereken, özgürlüktür. Ne yazık ki hem Türk hem Kürt kesimi bu bakımdan problemlidir. Türk kesimi, sistemi özgürlüğe göre revize etmek yerine, özgürlüğü sisteme göre revize etmeye teşnedir. Bu, merkezîyetçiliği takviye etmekte, demokrasiyi geriletmekte, dolayısıyla, başka problemlere ilaveten, Kürt problemini de koyulaştırmaktadır.

Kürt kesimi ise, özgürlükle bağımsızlığı birbirine karıştırmaktadır. Özgürlüğü bağımsızlık zannetmektedir. Hâlbuki, Türkiye’de, özgürlüğü bağımsızlık peşinde koşmadan aramak hem mümkündür hem de daha yararlıdır. Bağımsızlıkçı Kürt kesimi, kimi Türklerin 1930 model üniter devlete sarılması gibi, 1960 model sosyalist anti-kolonyalizme sarılmaktadır. Yeterli tarihî bilgisi olanlar, 1960’lardaki bağımsızlıkçı sosyalist hareketlerin, bağımsızlıktan sonra, kolonyalizm dönemindekinden daha baskıcı, daha anti-özgürlükçü sistemler kurduğunu bilmektedir. Yani, bağımsızlıkla özgürlük aynı şey değildir.

Özgürlük bireysel bir durumdur. Bağımsızlık ise, daha çok, kolektivelere atfedilir. Kürtlerin bağımsızlık talebini, en kuvvetli tez zannedilen self-determinasyon hakkı dahi temellendirememektedir. Kürtlerin, bağımsızlık yerine özgürlük talep etmeleri ve böylece kendi özgürlüklerinin geliştirilmesini talep ederken herkesin özgürlüğünün genişlemesine katkıda bulunmaları mümkündür.

Türk tarafının bağımsızlık, bütünlük gibi değerler adına ifade özgürlüğünü ve bir demokraside bulunması gereken diğer hak ve özgürlükleri TMK benzeri mevzuatla budaması hem ahlâken yanlıştır, hem de amaçlananın tersi sonuçlar verecektir. Ne demokrasi ne de sivil ve siyasî hak ve özgürlükler Kürt probleminin sebebidir, kaynağıdır. Türkiye 1950’den itibaren, kesintili ve yetersiz de olsa, demokratik hakları ve kanalları toplumun tüm kesimlerine açmasaydı, bugün çok daha ağır bir Kürt problemiyle karşı karşıya olurduk.

Çözüm Ararken Dikkat Edilmesi Gereken Genel İlkeler

Çözüm için getirilen alternatifleri yedi şık hâlinde sıraladım ve tahlil etmeye çalıştım. Çözümün nerede olduğunu bilip bilmediğim sorulursa, cevabım, sadece benim değil, kimsenin bilmediği olacaktır. Ancak Tanrısal bir güç mutlak çözümlü kesin olarak bilebilir.

Ben, sadece, entellektüel formasyonum çerçevesinde, çözümün bazı genel ilkelerinden ve muhtemel yerinden söz edebilirim. Bana kalırsa, Kürt problemine çözüm arayışında başarılı olmak için radikal noktalardan uzak durmak gerekir. İki radikal nokta vardır: Üniter devlet tatbikatına dokundurtmam ve bağımsız devlet kurma hakkından vazgeçmem noktaları. Radikal bir tavırla bu aşırı noktalara tutunmak ve oralardan bir adım bile ayrılmamak için direktmek, problemi çözümsüzlüğe mahkûm etmektir.

Şüphesiz, çözüm önerileri benim sıraladığım gibi 7 tane değil 3-5 tane veya 8-10 tane de olabilir. Benim tasnifim esas alınacak olursa ve radikal pozisyonlar dışlanırsa çözümün III, IV. veya V. alternatif civarında gerçekleşebileceğini tahmin edebiliriz. Beni ilgilendiren, sadece çözüm bulunması değil, aynı zamanda asgarî maliyetli çözümün bulunmasıdır. Bu çerçevede, devrimci ve radikal olmamak, adım adım gitmek, şiddeti dışlamak, karşı tarafı dinlemeye ve ihtiyaç ve taleplerini anlamaya çalışmak, vermek kadar almaya açık ve hazır olmak gereklidir.

Benim ahlâkî ve felsefî bilgim ve toplumla ilgili gözlemlerim bana, I, II, VI, VII'nin çözüm olamayacağını söylüyor. Bunun sebeplerini yukarda izah ettim. Çözümün III, IV. ve V civarında olabileceğiyle ilgili tahminlerimi kuvvetlendiren toplumsal olguların da mevcut olduğunu düşünüyorum. Bütün yaşananlara rağmen toplumda Kürtler ve Türkler arasında büyük sosyal kırılma ve çatışmaların olmaması çözüm yolundaki en büyük umuttur. Barış içinde beraber yaşamayı sağlamak ancak gönüllü beraber yaşama arzusunu kuvvetlendirmekle mümkün olabilir, ölmekle ve öldürmekle değil. Bereket versin, Türkiye'de, zenci-beyaz, sömüren-sömürge katılığında bir toplumsal bölünme ve negatif diskriminasyon yoktur. Topluca değerlendirildiğinde, beraber yaşamamızı mümkün kılan ve kuvvetlendiren olgu ve unsurlar böyle olmayanlardan daha fazladır. Bunun böyle olmasını ise, toplumumuzun sağduyusu yanında, Türkiye'yi bir tek parti diktatörlüğünden demokrasiye terfi ettiren büyük siyasî liderlere borçluyuz. Şimdi yapmamız gereken, bana göre, problemin korkunç derecede ağırlaşmasına izin vermeyen demokratik hak ve özgürlükleri genişleterek çözüm bulma yolunda ilerlemektir.